

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

INGLIZ TILIDA YOZISH KO'NIKMASINI BAHOLASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Ramazonova Feruzaxon Akbarovna
Toshkent amaliy fanlar universiteti, dotsent

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilida yozish ko'nikmasini baholashning pedagogik asoslari, uning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Yozma nutq til o'rganish jarayonidagi eng murakkab kompetensiyalardan biri sifatida talabalarning grammatik bilimlari, leksik boyligi, mantiqiy fikrlashi va kommunikativ qobiliyatlarini namoyon etadi. Tadqiqotda yozuv kompetensiyasini rivojlantirish va baholash jarayonida qo'llaniladigan asosiy tamoyillar, jumladan, amaliylik, autentiklik, ishonchlilik va validlik masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, rasmiy va norasmiy baholash, diagnostik, formatif va summativ baholash usullarining yozish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz tilida yozish ko'nikmalarini samarali baholash uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar, tengdoshlar baholashi va o'z-o'zini baholash kabi innovatsion usullarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: yozma nutq, yozish kompetensiyasi, ingliz tilini o'qitish, baholash jarayoni, pedagogik yondashuvlar, autentik baholash, formatif baholash, summativ baholash, peer assessment, self-assessment.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ НАВЫКОВ ПИСЬМА НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Рамазанова Ферузахон Акбаровна
Ташкентский университет прикладных наук, доцент

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические основы оценки навыков письменной речи на английском языке. Письмо является одной из наиболее сложных языковых компетенций, так как включает в себя грамматическую правильность, лексическое богатство, логическую последовательность мыслей и коммуникативную направленность текста. В исследовании анализируются основные принципы оценки письменной речи, такие как валидность, надежность, практичность и аутентичность. Также рассматриваются различные виды оценивания: диагностическое, формирующее и итоговое, а также формальное и неформальное оценивание. Особое внимание уделяется современным педагогическим подходам к оценке письменных работ студентов, включая взаимное оценивание и самооценку. Результаты исследования показывают, что эффективная система оценивания письменной речи способствует развитию критического мышления, академической грамотности и коммуникативной компетенции студентов.

Ключевые слова: письменная речь, навыки письма, преподавание английского языка, оценивание, педагогические основы, аутентичное оценивание, формирующее оценивание, суммативное оценивание, взаимное оценивание, самооценка.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF ASSESSING ENGLISH WRITING SKILLS

Ramazonova Feruzaxon Akbarovna
Tashkent University of Applied Sciences, Associate Professor

Abstract

This article examines the pedagogical foundations of assessing writing skills in English as a foreign language. Writing is considered one of the most complex language competencies because it involves grammatical accuracy, lexical richness, logical organization of ideas, and communicative effectiveness. The study analyzes the main principles of writing assessment, including validity, reliability, practicality, and authenticity. It also discusses different types of assessment such as diagnostic, formative, and summative assessment as well as formal and informal assessment. Particular attention is given to modern pedagogical approaches to evaluating students' writing, including peer assessment and self-assessment techniques. The results indicate that an effective writing assessment system contributes to the development of students' critical thinking, academic literacy, and communicative competence.

Keywords: writing skills, writing assessment, English language teaching, pedagogical approaches, authenticity, formative assessment, summative assessment, peer assessment, self-assessment, academic writing.

Zamonaviy globallashuv jarayonida xorijiy tillarni o'rganishning ahamiyati tobora ortib bormoqda, va tillarni chuqur egallagan malakali mutaxassislar ta'limiy va kasbiy jabhalarda ustunlikka ega bo'lib bormoqdalar. Mamlakatimizda zamonaviy ta'lim asosida xorijiy tillarni samarali o'qitish metodikasini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar bugungi kunga kelib o'z so'zini aytmoqda. Shu sababdan chet tillarini ona tilida so'zlashuvchilarga yaqin darajada egallash uchun, ushbu yo'nalish bo'yicha ta'lim beruvchi o'qituvchilar o'quv jarayonida tinglab tushunish, og'zaki nutq, o'qish va yozish kabi barcha asosiy ko'nikmalarni qamrab olgan topshiriqlarni tizimli ravishda ishlab chiqishi maqsadga muvofiq. Bunday jarayonda pedagog an'anaviy ta'lim beruvchi rolidan voz kechib, talabalarga yo'l ko'rsatuvchi, ularni faoliyatga undovchi koordinator sifatida ishtirok etishi muhim hisoblanadi. Til o'rganishdagi muvaffaqiyat esa ushbu ko'nikmalarning har birini puxta o'zlashtirish bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois, ingliz tilini xorijiy til sifatida o'rganayotgan o'zbek yoshlarida mazkur kompetensiyalarni rivojlantirish bugungi kun ta'lim strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Respublikamizda yoshlarning ma'naviy, ruhiy, ijtimoiy va xuquqiy faolligini oshirish va ularni malakali va yetuk mutaxassis bo'lib yetishishlari ta'minlash borasida ko'plab amaliy ishlar olib borilmoqda. "Milliy malaka tizimini rivojlantirish, mehnat bozori va ta'limning o'zaro integratsiyasini ta'minlash, malakaga bo'lgan talablarni huquqiy va institutsional jihatdan tartibga solish hamda barcha uchun hayoti davomida ta'lim olish va mehnat faoliyatini izchil davom ettirish imkoniyatlarini kengaytirish"[O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 30.09.2024 yildagi "Ўзбекистон Республикаси миллий малака тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"gi ПҚ-345-сон – qarori, <https://lex.uz/docs/7132752>] kabi ustuvor vazifalarning amaliy talqini sifatida bo'lajak ingliz tili mutaxassislarini tayyorlashga xizmat qiluvchi zamonaviy va innovatsion usullarni ishlab chiqish hamda muayyan talablarga javob beruvchi baholash metodlarini amaliyotga joriy etish orqali belgilab berilgan topshiriqlarni amalga oshirish vazifasi dolzarb ahamiyatga ega.

Til ko'nikmalari orasida yozish eng murakkab kompetensiyalardan biri bo'lib, u grammatik me'yorlar, leksik boylik, fikrlarning izchil bayoni va mantiqiy ketma-ketligi kabi bir qator muhim til birliklari komponentlarini o'zida mujassam etadi. Yozuv kompetensiyasini shakllantirish o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni talab qiladi, chunki ingliz tili o'zbek tilidan semantik tizimi, grammatik, orfografik va fonetik strukturasi jihatidan keskin farq qilganligi bois, bu jarayon o'quvchilar uchun muayyan murakkabliklarni keltirib chiqaradi.

Yozuv bu tilning grafologik hamda grammatik tizimining ko'rinish beruvchi ifoda shakli bo'lib, o'quvchi undan foydalanganda mos til birliklari, so'z boyligi va grafik tizim haqida aniq

tushunchaga ega bo'lishi lozim.[Greenberg, Karen L.. "Assessing writing: Theory and practice." *New Directions for Teaching and Learning* (1988): 47-59.] Ushbu bilim esa o'qituvchi boshchiligida olib boriladigan uzluksiz mashqlar va individual ishlanmalar orqali shakllanadi. Yozish diqqatni, yoki kognitiv-psixologlar ishchi xotira deb ataydigan qobiliyatni yaxshilashi mumkinligi sababli ham muhimdir.

Yozish – bu mukammal o'rganish vositasi, chunki u bizga eshitilgan, ko'rilgan, idrok etilgan ma'lumotlar va g'oyalarning ko'plab kichik elementlaridan til orqali izchil shakl va tartib yaratish imkonini beradi. Ko'plab o'qituvchilar va tadqiqotchilar yozishning turli fan sohalarida axborotni o'rganish va bilimni sintez qilish vositasi sifatida ahamiyatini qayd etganlar[Freisinger, R. "Cross-Disciplinary Writing Workshops: Theory and Practice." *College English*, 1980, 42 (2), 154-166.]. Yozish muammoni hal qilishning noyob strategiyasi hisoblanadi, chunki bu jarayon odamga ma'lumotni og'zaki bo'lmagan ifodalar orqali konkretlashtirish va o'rganishga imkon beradi.[Flower, L., and Hayes, J. R. "A Cognitive Process Theory of Writing." *College Composition and Communication*, 1981,32, 365- 387.]

Yozuv va yozma nutq tushunchalari haqida respublikamiz tadqiqotchilaridan N.Begibaeva "yozuv va yozma nutq (YN) ifodaning grafik tizimini va fikrlarni grafik shaklda ifodalash jarayonini bildiradi, metodikada esa ular bir-birining o'rniga ishlatilishi mumkin"[Begibaeva N.J. Onlayn resurslardan foydalangan holda maktab o'qituvchilarining yozma nutq kompetentsiyasini takomillashtirish (ingliz tili misolida).Ped.fan.fal.d-ri (PhD) ...diss. avtoref. – T.: 2022. – 12 b.] deb hisoblasalar, F.Alimov "yozma nutqqa og'zaki nutqning yozuvdagi ifodasi sifatida qaralsa-da, yozuv va yozma nutqning o'ziga xos sifatlarini farqlash va yozuvni yozma nutqni o'stirishdagi birinchi bosqich deb qarash maqsadga muvofiq"[Alimov F.Sh. Ingliz tilida yozuv kompetentsiyasini shakllantirish (nofilologik fakul'tetlar misolida): Ped.fan.fal.d ri (PhD) ...diss. avtoref. – Toshkent, 2018. –10 b.] deya ta'riflaydi. M.Alimardonova o'z izlanishlarida "Yozma nutqning asosida ichki nutq mexanizmi yotadi va uning tabiatini, yozma nutqni qurish va o'rgatish bosqichlarini belgilaydi. Yozish jarayoni nutq faoliyatining eng murakkab, ongli shakllaridan biridir" deb ta'kidlaydi.[Alimardonova M.B. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining yozuv malakalarini takomillashtirishda baholash xususiyatlari. Ped.fan.fal.d-ri (PhD) ...diss. avtoref. – T.: 2024. – 13 b]

Yozuvchi sifatida barchamiz tafakkur, yozish va mantiqiy fikrlash orasidagi yaqin bog'liqlikni tushunamiz – fikrlarimizni qog'ozga, doskaga yoki klaviaturaga tushirganimizda ularga shakl va mantiq beramiz; ularni tekshirish va tahlil qilish imkonini ochamiz. Malakali yozuvchilar yozishni bilim olish va bu bilim ustida fikr yuritish vositasi sifatida ishlatadilar. Ular, shuningdek, yozishni turli shaxsiy va ijtimoiy maqsadlar (his-tuyg'ularni ifodalash, ko'ngil ochar, ma'lumot taqdim etish hamda ishontirish yoki qiziqtirish) uchun ham qo'llaydilar. Yozish orqali o'z bilim, tajriba va kuzatuvlarni mustahkamlash va kengaytirish qobiliyati akademik va professional muvaffaqiyat uchun nihoyatda muhimdir.

Zamonaviy ta'lim sohasidagi bahslar markazida ham savodxonlikning asosiy jihati bo'lgan yozuv ko'nikmalarini o'rgatish masalasi turadi. Yaxshi yozuv ko'rsatkichlari oliy ta'limda alohida ahamiyatga ega, chunki bu talabalarning turli fanlarda o'zlashtirgan bilimlarini yetkazish, tanqidiy baholash va namoyish etish qobiliyatining belgisidir. Hatto akademik doiradan tashqarida ham yozuv deyarli har bir kasbda muhim ahamiyatga ega. Zero, yozish — murakkab faoliyat turlaridan biri hisoblanar ekan, ushbu murakkablikni tushunish yozishni samarali o'qitishning kalitidir. Haqiqatan ham, yozish kompetensiyasi nafaqat so'z tanlovi, gap tuzilmasidagi xilma-xillik, tinish belgilari va matnning bog'liqligi hamda izchilligini ta'minlovchi boshqa lingvistik vositalarni o'z ichiga oladi, balki fikr va dalillarni mikro va makro darajalarda shakllantirish va rivojlantirish usullarini ham qamrab oladi. Shuning uchun, talabalarni yaxshi yozuvga olib keluvchi fikrlash jarayonlariga aniq yo'naltirilgan yozuv pedagogikasini qo'llash zarurdir.

Yozuvning roli ortib borishi bilan til o'rganishda yozuv mahoratini baholashning adekvat usuliga bo'lgan ehtiyoj yozuv qobiliyati haqida to'g'ri xulosalar chiqarish va keyingi pedagogik va o'quv dasturi bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun zarur bo'lib qolmoqda.

Shu nuqtai nazardan, ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishda yozuv malakasini baholash til o'qitishning dolzarb mavzularidan biriga aylandi va uning turli nazariy va amaliy jihatlarini yuzasidan ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda. Baholashning murakkab sohasi sifatida, ingliz tilida yozuv ko'nikmasini baholash ko'p qirrali nazariyaga asoslanadi va kerakli natijalarni berish uchun izchillikni talab qiladi. Biroq, turli ta'limiy manbaalarda yozuv chet tili o'qituvchilarining amaldagi baholash usullari aniq asoslardan uzoqlashganini kuzatish mumkin. Yozuvni baholash masalalari bo'yicha keng va texnik jihatdan batafsil adabiyotlar mavjudligiga qaramay, agar ingliz tili o'qituvchilariga ko'proq amaliy manbalar taklif etilsa, ular bu sohada yaxshiroq xabardor bo'lishlari mumkin bo'ladi. Shu boisdan, qisqa va qulay materialga bo'lgan ehtiyoj yaqqol sezilmoqda.

Baholashning eng fundamental tarkibi talabalar o'rganishini qo'llab-quvvatlash va takomillashtirishga qaratilgandir. Akademik doiralarda "baholash" atamasi "javobgarlik" sari harakatdan kelib chiqqan. U o'qituvchilarning nima qilishi kerakligi haqidagi "an'anaviy qarash" va o'quvchilarning amalda nima o'rgana olishi va qilishi mumkinligi haqidagi "e'tibor" o'rtasidagi ziddiyatdan kelib chiqadi.

Yaxshi baholash kamida ikkita asosiy jihatni talab qiladi:

1. Yig'ilgan ma'lumotlar va kuzatilgan tendensiyalarni tavsiflash uchun aniq va mos til ishlatiladi;

2. U autentik ma'lumotlarga asoslanadi, ular autentik usulda va autentik kontekstda yig'ilgan bo'ladi.

Baholashni amalga oshirishning yagona usuli yo'q. Baholash shakllarining xilma-xilligi va ularning o'zaro bog'liqligi qachon o'lchash, qanday o'lchash va nima uchun o'lchash kerakligi haqidagi asosiy tamoyillarni aks ettiradi. Baholash turlarining xilma-xilligi faqat yozma nutq bilan cheklanmaydi, balki barcha fanlarga tegishlidir.

Baholashda aniq belgilangan maqsadlarga erishish uchun kursning turli bosqichlarida amalga oshirilishi mumkin. Shermis va Di Vesta fikricha, o'quvchilarni baholash uchun uchta muhim nuqta foydali bo'lishi mumkin: o'rganishdan oldin, o'rganish davomida va o'rganishdan keyin. [Shermis, M. D., & Di Vesta, F. J. (2011). Classroom assessment in action. Lanham Md.: Rowman & Littlefield Publishers]

Baholash o'rganishdan oldin amalga oshirilganda, o'qituvchilar o'quvchilarning mavjud bilim darajasi va bo'shliqlari asosida ma'lum bir kursni o'zlashtirishga tayyorligini aniqlashga harakat qiladilar. Ushbu baholash hisoboti o'qituvchilarga o'qitishda foydalaniladigan mazmun va materiallar darajasini rejalashtirishga imkon beradi. Baholash o'rganish davomida tashkil etilganda, maqsad qo'llanilayotgan o'quv vositalari bilan birga talabalar rivojlanishini kuzatishdir. O'qitish samaradorligi, materiallarni qayta ko'rib chiqish zarurligi va o'quvchilarning individual taraqqiyotini aniqlash bo'yicha tushunchalarga ega bo'lish mumkin. Nihoyat, baholash o'rganishdan keyin amalga oshirilganda, turli xil talqinlar va qarorlar qabul qilishda baholash natijalariga tayanish tendensiyasi mavjud. Ushbu bosqichda baholar qo'yilishi, o'quv va o'quv dasturiga o'zgartirishlar kiritilishi va o'quv dasturining samaradorligi maktab yoki jamiyat maqsadlari yoki fan standartlariga nisbatan aniqlanishi mumkin.

Olimlar baholashni o'tkazish usuli uchun ikkita keng yondashuvni belgilaydilar: rasmiy baholash va norasmiy baholash. Ba'zi tadqiqotlarda rasmiy baholash testlashga teng deb qaraladi. [Harris, M. & McCann, P. (1994). Assessment. Oxford: Heinemann Publishers.] Biroq, ba'zi tadqiqotchilar ularni farqli deb hisoblaydilar. Masalan, Brown fikricha, rasmiy baholash "ko'nikmalar va bilimlar omboriga kirish uchun maxsus ishlab chiqilgan mashqlar yoki usullarni" o'z ichiga oladi. Ular "o'qituvchi va talabaga talaba yutuqlarini baholashni ta'minlash uchun

tuzilgan tizimli, rejalashtirilgan namunalar olish usullaridir" (6-bet). [Brown, H. D. (2004). *Language assessment: Principles and classroom practices*. White Plains, NY: Pearson Education.] Uning fikricha, barcha testlar rasmiy baholashdir, ammo ularni farqlaydigan ikkita xususiyat mavjud: testlar vaqt bilan cheklangan va xatti-harakatlarning kichik namunalariga asoslangan, baholash esa bunday emas. Shu asosda, rasmiy baholash tadqiqotlari ba'zan faqat testlash masalalarini muhokama qilish bilan cheklanganga o'xshaydi.

Norasmiy baholash, aksincha, o'qituvchilar tomonidan oddiy sharoitlarda va normal sinf muhitida amalga oshiriladi. Shu munosabat bilan Harris va McCann talabalarning turli qobiliyatlarini intuitiv baholashning har bir turi ushbu turdagi baholashning bir qismi ekanligini tushuntiradilar. O'qituvchilar talabalarning qiyinchiliklarga duch kelayotganligini, ularning o'rganishga bo'lgan munosabatini, qancha kuch sarflayotganliklarini va sinf ishlariga qanchalik jalb qilinganliklarini bevosita ko'rishlari mumkin. [Harris, M. & McCann, P. (1994). *Assessment*. Oxford: Heinemann Publishers.] Brown uchun norasmiy baholash talabaga natijalarni to'plash yoki ularni keyingi qarorlar uchun asos sifatida qabul qilish zaruratisiz beriladigan barcha tasodifiy izohlar yoki tezkor fikr-mulohazalarni o'z ichiga oladi. [Brown, H. D. (2004). *Language assessment: Principles and classroom practices*. White Plains, NY: Pearson Education.] Hatto qog'ozlardagi juda ahamiyatsiz izohlar, loyiha ishi bo'yicha fikr-mulohazalar yoki muayyan strategiyalar bo'yicha takliflar ham bunga kiradi. Shuni ta'kidlash muhimki, norasmiy baholash ham lingvistik (agar til baholanayotgan bo'lsa) hamda ekstralingvistik omillarni hisobga olishi mumkin. Harris va McCann ekstralingvistik omillar, ularni baholash qiyin bo'lsa-da, sinfda sodir bo'layotgan muhim qismni tashkil etishini ta'kidlaydilar. [Harris, M. & McCann, P. (1994). *Assessment*. Oxford: Heinemann Publishers.] Shuning uchun o'qituvchilarning vazifasi o'quvchining munosabati, hamkorlik, mustaqillik, ijodkorlik va taqdimot kabi omillarni baholash uchun izchil usullarni ishlab chiqishdir. Baholash usullarining murakkabligi rasmda umumlashtirilgan.

Keng ma'noda, tilni tizimli testlash orqali baholash sinf yoki umumiy darajada qaror qabul qilishga qaratilgan birinchi qadam bo'lishi kerak. Test tuzuvchilar va o'qituvchilar test olishni bir nechta maqsadlarda amalga oshirishlari mumkin. Test olishning ikki kardinal farqli paradigmasi mavjud: normaga asoslangan test va mezonlarga asoslangan test. Birinchisi shaxslarning ko'rsatkichlarini bir-biri bilan taqqoslashni nazarda tutadi. Adolat tamoyiliga asoslanib, bu holda testning maqsadi cheklangan resurslar yoki vazifalarni (masalan, grantlar, ish o'rinlari) taqsimlash maqsadida o'quvchilarni reytinglashdir. Ikkinchi paradigma shaxslarning ko'rsatkichlarini oldindan belgilangan mezonlar yoki o'quv maqsadlariga javob berishini aniqlash uchun belgilangan standart(lar) bilan taqqoslaydi. [Fulcher, G. (2010). *Practical language testing*. London: Hodder Education.]

Yozish ko'nikmasini baholash muammosini o'rganish jarayonida asosiy e'tibor berilishi zarur bo'lgan masala nimani o'rgatish va nimani tekshirishni aniqlashdir. Yozuvni baholash muammolarini o'rganayotgan olimlari til o'qituvchilari avvalo yozishni o'rgatishlari va ikkinchi navbatda o'zlarining baholash ishlarini amalda qo'llash uchun ular aslida nimani o'rgatayotganliklarini ko'rib chiqishlari kerakligiga ishonishadi. [Williams, J. D. (2003). *Preparing to teach writing: Research, theory, and practice* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.] Brownning izlanishlariga ko'ra, o'qitilishi va baholanishi kerak bo'lgan qobiliyatni aniqlashda talaba qaysi janrni yaratishi kerakligi, qaysi mikro- yoki makro-ko'nikma ko'rib chiqilayotgani, shuningdek, qanday ijro shakli talab qilinishini hisobga olish muhim hisoblanadi. [Brown, H. D. (2004). *Language assessment: Principles and classroom practices*. White Plains, NY: Pearson Education.]

Amaliylik baholashning o'ziga emas, balki uni amalga oshirishga tegishlidir. Crusan fikricha, amaliylik testni boshqarish va o'tkazish bilan bog'liq real mulohazalarni anglatadi. Mavjud resurslar baholashda amaliylikning asosiy omillaridir. [Crusan, D. (2010). *Assessment in*

the second language writing classroom. Ann Arbor, MI: The University of Michigan. East, M. (2008). Dictionary use in foreign language writing exams: impact and implications. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.] Eliot va boshqalar samarali baholash bir tomondan validlik va ishonchlilik talablari bilan, boshqa tomondan esa vaziyat cheklovlari o'rtasida oqilona muvozanatni saqlashi kerakligini ta'kidlaydilar.[Elliot, N., Plata, M., & Zelhart, P. (1990). A program development handbook for the holistic assessment of writing. Baltimore: University Press of America.] Baholash vositasini ishlab chiqish va undan foydalanishga urinayotganda turli xil resurslarni hisobga olish kerak. Bachman va Palmer uch turdagi resurslarni farqlaydilar: inson resurslari (test yozuvchilari, baholovchilar, test administratorlari va ma'muriy yordam), moddiy resurslar (joy, uskunarlar va materiallar) va vaqt (ishlab chiqish vaqti va maxsus vazifalar uchun vaqt).[Bachman, L.F. & Palmer, A.S. (1996). Language testing in practice: Designing and developing useful language tests. Oxford: Oxford University Press.

Nation yozuvni baholashda amaliylik asosiy muammo ekanligini ta'kidlaydi, ayniqsa o'qituvchilar ingliz tili ona tili bo'lmagan kontekstlarda, chunki baholash yuqori darajadagi til bilishini talab qiladi. Bundan tashqari, agar fikr-mulohaza zarur bo'lsa, yozuvni baholash juda ko'p vaqt talab qiladigan va mashaqqatli jarayonga aylanadi. Yozuv ko'nikmalarini baholashda amaliylikka erishish uchun mutaxassislar tengdoshlar baholashi (peer assessment) va o'z-o'zini baholash (self-assessment) kabi boshqa qo'shimcha usullardan foydalanishni qo'llab-quvvatlaydilar.

Autentiklik avvalgi tamoyillardan farq qiladi, chunki u tilni baholashga xosdir. Ushbu tamoyil testlarni maqsadli tilni qo'llash (TLU) nuqtai nazaridan baholash usulidir. Bachman va Palmer (1996) uni test topshiriqlari xususiyatlari va maqsadli tilni qo'llash xususiyatlari o'rtasidagi korrelyatsiya darajasi sifatida ta'riflaydilar.[] Testlar autentik bo'lganda, ularning natijalari testdagi ko'rsatkichlardan tashqari testga aloqador bo'lmagan sohalarida ham haqiqiy tilni qo'llashga nisbatan umumlashtirilishi mumkin. Masalan, yozish qobiliyatini o'lchaydigan autentik topshiriq talabadan real vaziyatlardagi kabi mazmunli yozishni talab qiladigan topshiriqdir. Autentiklik natijasida, ular qo'shimcha qilishlaricha, test topshiruvchilar baholash vositasining dolzarbligi haqida ijobiy tasavvurga ega bo'ladilar va shuning uchun topshiriqlarga ijobiy munosabatda bo'ladilar. Brown (2004) til testlarining autentikligini ta'minlash orqali real dunyo tiliga mos keladigan tabiiy, sun'iy bo'lmagan til taqdim etilishini ta'kidlaydi. Agar yozuv testlari autentik bo'lsa, talabalar yaratadigan yozuv turi janrlar va kommunikativ maqsadlar (masalan, shikoyat xati yozish, turistik buklet yaratish va hokazo) nuqtai nazaridan kamida haqiqiy dunyoda duch keladigan turga o'xshash bo'ladi. Weigle (2002) chet tilini o'rganish kontekstlarida, maqsadli til sinfdan tashqarida kam qo'llaniladigan joylarda autentik yozuv vaziyatini taqdim etadigan yozuv topshirig'ini topish qiyin bo'lishi mumkinligini kuzatadi. Shuning uchun bunday kontekstlardagi test ishlab chiquvchilar ba'zan autentiklikka boshqa tamoyillarga qaraganda kamroq ahamiyat beradilar.

Umumiy ma'noda, hisobdorlik tamoyili sifatni ta'minlash orqali ta'lim amaliyotini yaxshilash uchun umumiy mas'uliyatga tegishlidir. Ingliz tilida yozuv ko'nikmasini baholash kontekstida o'qituvchilar o'zlarining qo'llagan o'lchov usullari asosini tushuntirishga va ularning o'quvchilarga qanday foyda keltirishini izohlashga qodir bo'lishlari kerak. Harris va McCann (1994) fikricha, o'qituvchilar o'zlari tuzgan testlarning oqibatlarini uchun javobgardirlar, ya'ni ular manfaatdor tomonlarga (o'quvchilar, ota-onalar, muassasalar va umuman jamiyat) baholash orqali qanday o'sishga erishilganligi haqida tushunarli ko'rsatma bera olishlari va agar hech qanday o'sishga erishilmagan bo'lsa, ushbu holat sabablarini tushuntira olishlari kerak.

Har qanday fan o'qituvchilari yozishni baholashdan turli maqsadlarda foydalanishi mumkin. Kurs boshida yozma ishni baholashdagi eng keng tarqalgan maqsad – bu talabalarning yozuv ko'nikmalarini aniqlashdir. Ko'plab o'quv muassasalarida fan bo'yicha, yozish bo'yicha talablar mavjud bo'lsa-da, bu talablar talabalar kursga yozish mahoratining umumiy darajasida

kirishini kafolatlamaydi. Kursga kirayotgan talabalar yaratishi mumkin bo'lgan nasriy matnlar darajasi haqida tasavvurga ega bo'lish orqali o'qituvchi kurs uchun mos o'quv va yozuv faoliyatini rejalashtirishi, shuningdek, qo'shimcha yordamga muhtoj talabalarga ko'mak tashkil etishi mumkin.

Diagnostic yozma namunalar uzoq yoki murakkab bo'lishi shart emas, ularni baholash ham talab qilinmaydi. Ushbu turdagi topshiriqlarga bir misol – talaba o'qituvchiga o'zini tanishtiradigan va kursdan nimani kutayotganini tushuntiradigan qisqa yozma namuna bo'lishi mumkin. Yana bir misol – o'tgan darsdagi ma'ruza va muhokama bo'yicha qisqa xulosa.

Diagnostic yozma ishlar talabalarining muayyan kursdagi ishni bajara olish qobiliyati haqida ko'plab tushunchalar beradi, bu tushunchalar har doim kursga xos bo'lmasligi mumkin. Masalan, ko'pgina bakalavriat va magistratura talabalari sifatida ishtirok eta olish uchun ular quyidagi yozuv topshiriqlarini bajara olishlari kerak:

Mavzuni tanlash va cheklash

□ G'oyalarni shakllantirish va aniqlashtirish

G'oyalarni mantiqiy tarzda tashkil etish yo'lini ishlab chiqish

Yetarli darajadagi dalillarni topish va ularni sintez qilish

Mavzu va o'quvchiga mos ritorik tuzilmalarni yaratish va baholash

Paragraflarni izchil qilish

Sintaksisni maqsad va o'quvchiga moslashtirish

Leksikani maqsad va o'quvchiga moslashtirish

Akademik yozuv va imlo qoidalariga mos ravishda matnni tahrirlash

Iqtiboslar yoki manbalarni mos uslubiy qo'llanmaga muvofiq hujjatlashtirish

Yozuv faoliyatlari yuqori darajadagi kognitiv va affektiv ko'nikmalarning rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi. Talabalarining yozma ishlarini topshirish va baholash orqali o'qituvchilar ularning o'z fan sohalaridagi tushunchalar, mantiq va tilga bo'lgan munosabati hamda tushunchasini baholay oladilar.

O'qituvchilar yozish yoki baholash bo'yicha mutaxassis bo'lishlari shart emas – ular faqat talabalar fikrlari, mantiqi va yozuvlarining samaradorligiga e'tibor qaratishlari kifoya. Asosiysi – o'qituvchilarning talabalarga faol o'quvchilarga aylanishlari, faktlar, hissiyotlar, qadriyatlar va g'oyalarni yozuv orqali o'rganishga tayyor bo'lishlarida yordam berishga tayyor bo'lishlaridir.

Yozishni o'qitish vositasi sifatida qo'llashning foydasi ko'plab olib borilayotgan izlanishlar va e'lon qilingan maqolalar orqali turli fan o'qituvchilari uchun tobora tanish bo'lib bormoqda. Biroq ko'plab o'qituvchilar yozma topshiriqlarni berishdan cho'chiydilar, chunki ularga qanday munosabat bildirishni bilmaydilar yoki uzun-uzun yozuv ishlaridan tekshirishdan qo'rqadilar. Ammo yozish ko'nikmasini tekshiruvchi topshiriqlarni bermaslik orqali o'qituvchilar o'z o'quv dasturi va dars berish samaradorligi haqida muhim fikr-mulohazalarni olish imkoniyatini boy beradilar. Yana ham jiddiyroq muammo – o'qituvchilarning test savollari va bo'sh joylarni to'ldirish kabi usullarga haddan tashqari tayanishidir. Ko'pgina testlar o'rganishning eng past darajasi – tan olish qobiliyatini baholaydi va izchil fikrlash hamda bu fikrni ifodalashni o'lchamaydi. Agar o'qituvchilar hech qachon o'quvchilarining fikr jarayonlarining aniq ifodasini ko'rmasalar, ularga ravshan fikrlash va mantiqiy xulosa chiqarishni o'rgatish qiyin bo'ladi. Talabalarining yozma ishlari orqali o'qituvchilar ularning o'rganilayotgan tushuncha va prinsiplarga bo'lgan munosabati va qarashlarini bilib oladilar. Yozma topshiriqlarni berish va baholash orqali o'qituvchilar talabalarining o'z fan sohasi tili va mantiqida fikr yuritish qobiliyatini aniqlay oladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Bachman L. F., Palmer A. S. Language Testing in Practice. – Oxford: Oxford

University Press, 1996. – 377 p.

2. Brown H. D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. – New York: Pearson Education, 2004. – 324 p.

3. Crusan D. Assessment in the Second Language Writing Classroom. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2010. – 224 p.

4. Harris M., McCann P. Assessment. – Oxford: Heinemann English Language Teaching, 1994. – 168 p.

5. Nation I. S. P. Teaching ESL/EFL Reading and Writing. – New York: Routledge, 2009. – 272 p.

6. Weigle S. C. Assessing Writing. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 278 p.

7. Begibaeva N. Chet tilini o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015. – 210 b.

8. Alimov F. Chet tilini o‘qitish metodikasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2018. – 192 b.

9. Alimardonova M. Yozma nutqni rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: Universitet, 2017. – 185 b.